

**dalla radunonza generala dalla Surselva Romontscha (SR),
venderdis, ils 18 da settember 2020, allas 19.30
en scola a Trun**

Tractandas:

Presentaziun d'il cudisch « Il multè fatal » da Valentin Vincenz

1. Avertura e beinvegni
2. Tscharna dils dumbravuschs
3. Protocol
4. Rapport annual 2019
5. Rendaquen 2019
6. Fixar la contribuziun annuala
7. Elecziuns extraordinarias
8. Program da lavur 2020/21
9. Ulteriuras informaziuns
10. Varia
11. Strategia dalla Lia Rumantscha

Presentaziun d'il cudisch « Il multè fatal » da Valentin Vincenz

Avon la radunonza generala prelegia Isidor Winzap ord il cudisch « Il Multè fatal » da Valentin Vincenz. Il roman « Il Multè fatal » raquenta da l'istoria dil buob Gian. El e siu cusrin Curdin van ensemen ad alp, nua ch'els vegnan mudergiai dil paster Clo. Il cudisch presenta ina realitad che la societad d'in vitg muntagnard catolic tegneva tschelau.

1. Avertura e beinvegni

Il president dalla SR Alberto Palaia arva la radunonza fagend in cordial beinvegni a tuts presents.

Il president ha retschert differentas perstgisas. Ellas vegnan prelegidas e pridas per enconuschientscha.

La gliesta da tractandas ei vegnida publicada el Fegl official dalla Surselva. Las commembras ed ils commembers han retschert las tractandas per posta. La gliesta da tractandas vegn approbada unanimamein.

2. Tscharna dils dumbravuschs

Donat Nay ed Aluis Tambornino vegnan elegi sco dumbravuschs.

3. Protocol

Il protocol dalla radunonza generala 2019 ei publicaus silla pagina d'internet dalla SR, www.surselva-romontscha.ch, ultra da quei vegn el tenor giavisch projectaus vid la preit. Il protocol vegn approbaus unanimamein.

4. Rapport dil president, zercladur 2019 – settember 2020

Suenter la demissiun da nies president Vitus Gartmann e dils consuprastonts Jan Andrea Bernhard ed Angelica Arpagaus ha ei dau midadas ella suprastonza dalla Surselva Romontscha. El matg 2019 ei la nova suprastonza vegnida elegida ed ei seconstituida. Jeu hai astgau surprender il presidi e cun Nadja Huonder ha la radunonza generala elegiu ina nova commembra da suprastonza.

La suprastonza ei dapi lu pli pintga e quenta tschun dels:

president: Alberto Palaia
actura e vicepresidenta: Rita Bearth
cassiera: Flurina Cantieni
assessura: Nadja Huonder
assessur: Marc Elias Solèr

Allas sesidas da suprastonza ein era mintgamai Donat Nay (suprastont dalla Ligia Romontscha/representant dalla SR) ed in conlvrer regional dalla LR (David Flepp ni Alice Bertogg) presents.

Dapi la radunonza generala dil davos onn ha la suprastonza giu 8 sesidas regularas ed ina sesida sur video. Las sesidas regularas han dapi plirs onns mintgamai liug els locals dalla LR a Glion el marcau vegl.

Deplorablamein ha ei dau enteifer il mund romontsch differents mortoris, denter auter era commembers dalla SR. Cunquei ch'jeu vi emblidar negin, ed aschia forsa offender enzatgi, desistel jeu da numnar tuts. Lubi denton tuttina a mi da menziunar Heinrich Berther e Theo Candinas, che han franc schau anavos fastitgs impurtonts enteifer la romontschia.

Ils presents stattan sin peis per in amen raus en memoria.

Nus astgein mirar anavos sin in onn fetg intensiv:

Nova pagina d'internet e leporello

La creaziun dad ina nova pagina d'internet ei stada ina dallas empremas incumbensas dalla nova suprastonza. El temps digital era la pagina veglia buc pli adattada als basegns actuals. Dapi l'entschatta schaner 2020 cumpara la pagina en niev vestgiu. Ella ei pli surveseivla e vegn stediamein actualisada. Vinavon havein nus creau in leporello per era far reclama cun stampa per la SR. Per quellas lavurs ein Marc Elia Solèr e Nadja Huonder stai responsabels. Engraziel fetg.

La finamira ei da gudignar novas commembras e novs commembers, giuvens e vegls, umens e dunnas, catolics, reformai, da mintga religiun e senza confessiun, dalla Sur- e Sutselva, dil Grischun ed il rest dil mund. La Surselva Romontscha ha plaz per tuts e duei esser vesida sco ina mumma che mira aschi bein sco ella sa da tut ses affons.

Cuors da romontsch sursilvan a Glion

Il cuors ei vegnius organisaus il 2019 per la 50avla ga dalla Fundaziun Retoromana (FRR). Quei cuors ei in pilaster impurtont per render il romontsch pli enconuschents e per putar nies lungatg els tgaus e sillas levzas dad adina dapli persunas da tut la Svizra e

digl'exteriur. Ord quei motiv sustetgn la SR cun perschuasium il cuors finanzialmein e cun divers schenghetgs. Deplorablmain sa il 51avel cuors muort la situaziun da covid19 buc vegnir realisau el 2020.

Rapport digl'Institut da democrazia Aarau

Il rapport muossa ch'ei dat aunc bia da far en connex cun minoritads linguisticas en Svizra. Igl'Institut incaricaus ha per part confirmau caussas che nus savevan gia, per exempel en connex culs mieds d'instrucziun.

Ina buna scolaziun ei la basa per in saun svilup dil lungatg. Ina buna scolaziun dat ei mo cun buns scolasts. Cun buns mieds da scola ei quei segiramein pli sempel. Igl'ei ussa oravontut incumbensa dalla Confederaziun, dil Cantun e dalla Ligia Romontscha da trer las dretgas conclusiuns e consequenzas.

Era il tema democratisaziun dallas structuras ei vegnius discussaus. Democratisaziun funcziuna mo cun participaziun. Participaziun dat ei denton mo sche las personas interessadas daventan era activas e s'engaschan a moda participativa e constructiva per temas che concernan il romontsch.

Gronds ei igl'interess era staus en connex cul spindrament da La Quotidiana. Il futur vegn a muosar sche las novas structuras san dar allas medias romontschas ina preschientscha constanta e carmalar igl'interess da lecturas e lecturs.

Las grondas difficultads che biaras organisaziuns han dad anflar suprastonts e commembers muossan deplorablamein in maletg da desinteress dad ina maioritad enteifer la minoritad. Il boom d'interess che la discussiun dalla alfabetisaziun en RG ha caschunau para svanius. Cheu dat ei aunc bia lavur per puspei svegliar quei interess. Anflar la dretga strategia ei denton buc sempel.

Strategia LR

Oravontut sin basa dil rapport suranumnau ha la LR elaborau in niev pupi, in strategia per promover e mantener il romontsch els proxims onns, denton era per render el e sias facettas pli enconuschents e populars allas personas che han buc ragischs romontschas. La strategia metta differentas prioritads.

Sper il manteniment ellas regiuns da tschep vegn la promoziun dil lungatg ella diaspora ad aver ina peisa impurtonta. Decisiva vegn era la scolaziun ad esser, mo era quei ei nuot niev. Ina sfida impurtonta ei segiramein la digitalisaziun, la muntada dil mund virtual. La finala vegn il lungatg denton plidau e vivius ella realitad, el mintgadi da nus romontschas e nus romontschs, en emprema lingia ellas regiuns romontschas, ell'Engiadina, en Surmir ed en Surselva. Sche las regiuns da tschep mieran, lu miera era il romontsch.

Archiv dalla SR

La SR ha in grond archiv en casa communal a Glion, oravontut da cudischs. Ei vegn adina pli e pli grev da vender products stampai. Igl'interess per la lectura ei relativamein pign, la fiera fetg gronda. En futur vegnin nus probablamein a stampar pli pauc sez ed

en diember pli pign. Vinavon stuein nus sviluppar ideas, co nus savein svidar nies archiv a moda efficienta e raschuneivla.

Archiv Cuort Ligia Grischa

Cun ina cunvegna digl onn 2005 ha la CLG surpriu dalla Fundaziun dalla biblioteca dalla Romania l'entira collecziun da cudischs e gasettas. Quella biblioteca ei vegnida actualisada e cumpletada. Quella collecziun ei daditg buc pli accessibla alla publicitad, ed il local enteifer la CLG ei buc adattaus per conservar quellas ovras. En collaboraziun cun la CLG ei perquei dapi questa primavera vegniu encuretg ina nova sligiazion per l'antieriura biblioteca dalla Romania. Naven dil settember 2020 surpren igl archiv communal da Sumvitg la biblioteca «Fundaziun Cuort Ligia Grischa».

Publicaziuns e vernissaschas

Cun «Emilia ed ils quens» da Tonia Pelican ha la SR ediu in niev cudisch illustrau che ei dedicaus als affons. Problems en scola cun materias che fan quitaus e conscolars che tentan ein temas adina puspei actuals per ils pigns e meins pigns. La SR ha restampau il «classicher» «La strietta» che bein enqualin da nus ha legiu en sia affonza. «Rumantsch e latin da chatscha», edius da Annetta Ganzoni e dalla Chasa editura rumantscha ha dau a nus la pusseivladad da collaborar culla Chasa editura. Alla vernissascha comunabla el november han muort malaura cun in meter neiv nova enteifer 24 uras buc biaras personas saviu paricipar. Tuttina ein occurenzas comunablas in bien punct da partenza per ina collaboraziun fritgeivla.

«Romania e Renania denter cumbats externs e crisas internas» da Christian Collenberg e Manfred Veraguth ha intercurretg la historia dallas anteriuras uniuns regiunalas ussa fusiunadas ella SR. La SR ei coeditura da quell'ovra che muossa aspects centrals dalla historia dil romontsch ch'ei deplorablamein aunc adina fetg actuals: Biars vulan mantener il romontsch, denton buc ensemen cun auters. Mintgin ha ina bun'idea, e l'idea da tschels ei buc aschi buna. Cumbatter ei in duer, collaborar denton buc in stuer. Donn. Jeu sun aunc adina dil meini che l'unitad fetschi la forza. Tgi che vul separar e crear discordia fa buc quei egl interess general dil romontsch. Quei che para a cuorta vesta ina buna sligiazion, ei alla liunga savens cunterproductiv. Nua che dialog e collaboraziun mauncan, mauncan ragischs solidas, e crescher ei grev.

Discussiun dil «Plaun»

Singuls exponents da Flem, Trin e Domat vulan schar reviver l'uniun dil Plaun. Els sesentan buc representai dalla SR e per part gnanc dalla LR. Persulas sesentan quellas singulas vischnaucas pli fermas che enteifer in uniun. Aschia para per certs exponents ina via senza uniun era in'opziun. En singuls discuors ei semuossau ch'ils da Flem, Trin e Domat vulan buc exnum la medema caussa. Els vulan semplamein sortir dalla SR, in motiv concret sa denton negin numnar. Con gronda che la basa democratica da quei «mal il venter» ei, ei era buc dil tut clar. La SR ha fatg amogna differentas opziuns per tener quellas vischnaucas agl ur dil cunfin linguistic enteifer la famiglia, denton senza success. Giavischs concrets dalla vart da quellas vischnaucas ein era buc vegni formulai. «Affaire a suivre».

La Romontschia ha già ussa memia bia uniuns cun interess per part fetg specifics. Tuttas dian ch'ellas vulan matener il romontsch. Quei ei ina nobla finamira. Savens representan els ils interess da paucas persunas, ed ellas han buc ina legitimaziun democratica. Quella legitimaziun drova ei forsa gnanc, era sche differents studis han demuossau il basegns dad ina basa democratica, oravontut einteifer inpievel aschi pigns sco il nies. Sche la finamira, ni il «modus operandi» ein denton quels dad attaccar representants ed uniuns enteifer la romontschia e da criticar ils sbagls da tschels, da sesentir superiurs a tschels perquei ch'ins ha il sentiment da dir cul temps ferton che tschels restan davos la glina, lu ei quei buc ina moda fetg constructiva da luvrar en favur dil quart lungatg nazional. Deplorablamein repetin nus ils sbagls dil vargau.

Diaspora

Ils 15 d'ust sun jeu staus envidaus alla radunonza generala dalla Uniun Rumantscha Rezia Bassa. Il contact ei sedaus cun Valentin Vincenz. Igl ei stau ina fetg biala sera. Igl ei semuossau ch'il moviment ella diaspora ei vivs ed activs. Romontschas e Romontscha da differentas regiuns ed idioms ella medema uniun, che sentaupan pliras ga ad onn, in chor da varga 40 cantaduras e cantadurs. Consortas e consorts da lungatg mumma tudestg ch'emprendan romontsch: quei ei l'Uniun Rumantscha Rezia Bassa. Quei contact vicendeivel va tgiraus, e la SR sto era esser activa en quella direcziun. In grond dieuspaghi a president Rinaldo Caduff ed a sia suprastanza.

Demissiuns

A caschun dalla radunonza generala 2020 vegn Marc Elia Solèr a demissionar da nossa suprastanza. Il studi ed il liung viadi si da Turitg ein tuttina da memia el mument. Nus essan vid encurir in(a) substitut(a). Marc Elia vegn vinavon a tgirar nossa pagina d'internet. A Marc in cordial engraziament e tut bien pil futur. Cun Retus Giger e Paul Valentin Solèr demiuseneschan era dus delegai. A tuts treis in grond dieuspaghi.

Engraziament

Il president engrazia pigl engaschament prestau e la buna collaboraziun a tuttas consuprastontas e tuts consuprastonts. Medemamein in grond engraziament s'audi a Donat Nay e David Flepp ch'assistan sco punt ligionta cun la LR allas sesidas. In special engraziament era allas collaboraturas dad inplus, oravontut a Carin Coray e Monica Carigiet, per lur lavur da biro per la SR.

In grond engraziament va a tuttas e tuts presents che sustegnan e collaboreschan cun la SR per nies romontsch.

Glion, uost 2020

Alberto Palaia
president SR

Il protocol vegn approbaus cun in applaus.

5. Rendaquen 2019

La cassiera Flurina Cantieni presenta ils differents sustegns finanzials e silsunter il quen. Ella explichescha detagliadamein las singulas posiziuns. Il quen siara cun entradas da 47'205.10 ed expensas da 44'555.01, pia cun in gudogn da 2'650.09.

Duront igl onn 2019 ha la Surselva Romontscha approbau ils suandonts sustegns finanzials :

- ⇒ Valeria Cathomen, „Boldi“ cudisch d'affons
- ⇒ Chiara Jacomet, disc cumpact
- ⇒ biblioteca da Glion
- ⇒ refo 500, occurrenzas e publicaziuns
- ⇒ Chasa editura, „Rumantsch e latin da chatscha“ ediziun en tuts idioms, vernissascha a Rabius
- ⇒ conferenza generala: material didactic
- ⇒ Mund Romontsch, Flem
- ⇒ Torlach Mac Con Mi, cudisch d'essays
- ⇒ cuors da romontsch FRR, Glion
- ⇒ Cuort Ligia Grischa Trun, commemoradi
- ⇒ Sur Martin Bearth, cudisch „Glisch el tunnel“

Cunquei ch'ils revisurs ein buca presents vegn il rapport dils revisurs da quen, Nicole Casaulta e Marcus Holeregger, projectaus. El rapport proponan ils revisurs d'approbar il quen sco presentaus. Il president tschenta en votaziun il quen, il qual vegn approbaus unanimamein.

6. Fixar la contribuziun annuala

La suprastonza propona da schar las contribuziuns sco tochen da cheu:

- commembers singuls CHF 30.-
- secziuns/pleivs/uniuns CHF 50.-
- persunas giuridicas CHF 100.-

Quella proposta vegn acceptada unanimamein.

Las contribuziuns per vischnauncas ein vegnidus fixadas egl onn 2019 per in cuoz da 5 onns e stattan quei onn buc en votaziun.

7. Elecziuns extraordinarias

Marc Elias Solèr ha decidu da demissionar sco suprastont. El ha susteniu ils projects dalla Surselva Romontscha cun grond engaschi e persunter admettein nus in grond engraziel.

La suprastonza propona Andrea Sandova da Cuera sco nova persuna en suprastonza. Quella proposta vegn acceptada unanimamein. La suprastonza beneventa Andrea Sandova el niev uffeci e selegra da colaborar cun ella.

Buc mo en suprastonza ha ei dau midadas, mobein era tier ils delgai. Retus Giger (Surrein) ed Paul Valentin Solèr (Lumbrein) han demissiunau sco delegai. Sin basa da quellas midadas ha la Surselva Romontscha las suandontas delegadas ed ils suandonts delegai :

Bearth Rita, Platta
Cabalzar Martin, Cumbel
Cantieni Flurina, Laax
Deplazes Tresa, Schnaus
Friberg Francestg, Danis
Glantz Anne, Fidaz
Huonder Nadja, Cuera
Palaia Alberto, Glion
Schmid Toni, Danis
Sandova Andrea, Cuera
Gartmann Vitus, Sevgein
Bernhard Jan-Andrea, Strada
Spescha Albert, Pigniu

Pils dus posts vacants propona la suprastonza Marc Elias Solèr (Cuera) ed Esther Hendry (Mustér) sco novs delegai. Las persunas numnadas vegnan elegidas unanimamein sco novas delegadas e delegai dalla Lia Rumantscha.

Plinavon propona la suprastonza Carin Cadruvi (Ruschein) sco nova suppleanta dalla Surselva Romontscha. Era ella vegn ellegida unanimamein sco nova suppleanta.

In engraziel fetg a tut las persunas che stattan a disposiziun per promover il romontsch enteifer las retschas dalla Surselva Romontscha.

8. Ulteriuras informaziuns

Nova pagina d'internet

Marc Elias presenta la nova pagina d'internet dalla Surselva Romontscha. El declara las ideas davos la nova pagina e muossa co ins sa speratamein s'orientar per anflar ils differents cuntegns.

Niev leporello

Plinavon presenta Nadja il niev leporello per far reclama per la SR. Ella declara las ponderaziuns fatgas ed ils differents accents ch'ei vegni integrai el niev leporello.

Secretariat

Dapi entschatta fenadur ei Sabina Arpagaus nova emplotada dalla Surselva Romontscha. Ella sustegn la suprastonza tier differentas lavurs administrativas. La Surselva Romontscha san ins contactar suandontamein:

Adressa :
Via Tuleu sut 7
7031 Laax

e-mail :
info@surselva-romontscha.ch

9. Program da lavur 2020/21

Oranja

A caschun dalla radunonza astgan ils presents tedlar in emprèm schatg dil niev cudisch da fantasia. Il cudisch da Stella Sennhauser vegn a vegnir publicaus en tudestg e romontsch sursilvan.

Il Tschespet 2021

Ei settracta dad in Tschespet cun plirs auturs contemporans vivents. Ei vegn a dar in grond project cun la finamira dad haver in tschespet multifar cun texts da tut gust. Il project pretenda oravontut ina gronda lavur da coordinaziun.

Niev president dalla Lia Rumantscha

Pigl atun 2021 enquera la Lia Rumantscha in niev president. Savend quei, eis ei impurtont da metter avunda baul fil en guila. Aschispert ch'igl ei enconuschent tgi che daventa il niev secretari general dalla LR, san ins ponderar co s'avanzar en caussa.

Revisiun parziala dils statuts

Entochen la proxima radunonza generala vegn la suprastanza a far ina revisiun parziala dils statuts. In niev num per la SR ei negin tema. En general vegn ei a dar neginas grondas midadas.

Duront la radunonza generala ha ei dau neginas ulteriuras propostas pil program da lavur 2020/2021.

10. Varia

Sco gia indicau ell'invitaziun alla radunonza ston puncts ch'ins vul discutir sut «varia» vegnir inoltra a scret alla suprastanza entochen in cert datum avon la radunonza generala. Quei possiblitescha alla suprastanza da sepreparar e da saver dar in sclariment reflectau duront la radunonza generala. Egl avegnir vegnan temas buc inoltra era buc risguardai duront il varia dalla radunonza generala.

Martin Lombriser pren il plaid per render atenziun al diever dil romontsch el mintgadi. Oravontut puntuescha el certs plaids tudestgs sco era certs plaids en rumantsch grischun ch'ins stuess dispert duvrar per romontsch sursilvan ella veta quotidiana. Medemamein plidentescha el il diever e la successiun dils plaids Ilanz/Glion. Lorenz Alig pren il plaid en caussa e declara il motivs davart la decissiun da duvrar Ilanz/Glion en quella formaziun.

11. Nova strategia dalla Lia Rumantscha

Johannes Flury ed Andreas Gabriel ein presents ed informeschan davart la Lia Rumantscha e la nova strategia dalla Lia Rumantscha.

En in empren pass pren Johannes Flury il plaid e declara ch'ei detti actualmein in moviment el moviment. El accentuescha ch'ei seigi ina biala causa d'astgar esser president dalla LR, mo ch'ins savessi mintgaton era tarmetter ils Romontschs silla glina. Plinavon declara el ch'ei devi tier Martin Gabriel oravontut ina munconza da plascher en siu uffeci e ch'el hagi per quei motiv giavischau ina midada. Johannes Flury engrazia a Martin Gabriel per tut la lavur prestada. Quella ga seigi in biro a Turitg responsabels per l'elecziun dil niev secretari general. Quel vegni ad entscheiver proxima primavera sia nova lavur cun la finamira da restar en uffeci per 6 onns.

Silsuenter declara Andreas Gabriel ils detagls davart la nova strategia dalla Lia Rumantscha. La nova strategia ei situada en fuorma da 20 finamiras denter ils statuts (fuorma) ed il program da lavur (mesiras). Fertion ch'ins sa mintg'onn prender novas decisiuns davart il program da lavur, duei la strategia oravontut porscher direcziun. Suenter che las finamiras ein formuladas ed acceptadas, san ins discuorer davart las mesiras. La nova strategia tschenta plirs accents, numandamein sin la cuminonza, mo era sin la promoziun (linguistica, dalla formaziun, culturala, finanziaria da projects) e sin ils interess.

Tresa Deplazes fa duas propostas per midar la formulaziun enteifer il document daus en consultaziun el decuors dil davos onn. L'emprema proposta per ina notizia supplementara alla fin dalla preambula: "Cun «romontsch» ei manegiau ils 5 idioms: vallader, putér, surmiran, sut- e sursilvan e rumantsch grischun. Duess ei pertuccar mo in ni plirs idioms ni mo rg vegn quei formulau explicitamein en la finamira ni ella mesira corrispudenta." Plinavon ha ella fatg ina proposta en connex culla finamira 11: "Tut las scolaras e tut ils scolaras da scolas romontschas e bilinguas el Grischun vegnan en contact cun pliras regiuns d'in auter idiom el temps da scola obligatori." E per promover il romontsch ella diaspora fa Tresa la proposta da cuntinuar en la medema finamira cun: "Tut las scolaras e tut ils scolaras da scolas buc romontschas ella Svizra vegnan en contact cul romontsch el temps da scola obligatori." En tutta cass beneventa Tresa Deplazes l'idea dalla LR da plazzar il plascher da dar vinavon il lungatg mumma allas generaziuns vegnentas sco finamira dallas finamiras ed all'entschatta dalla strategia.

Las duas propostas vegnan approbadas dalla radunonza generala.

Allas 22:00 siara il president la radunonza generala engraziand per il sustegn ed engaschi da tut ils presents ed alla vischnaunca da Trun per la hospitalitad.

Suenter la radunonza offerescha la Surselva Romantscha in pign aperitiv.

Falera, ils 22 d'october 2020

Rita Bearth
actudara SR